

EINO LEINO, HELKA VIRSIA - CARMINA SACRA. In Latinum vertit Tuomo Pekkanen (Helsinki 2003, 338 p.)
Recenzija

Finski profesor Tuomo Pekkanen sodi brez dvoma med današnje najbolj goreče oznanjevalce žive latinščine in najbolj spretne oblikovalce njenih neizčrpnih izraznih možnosti. V svojih nastopih na simpozijih, kongresih in drugih znanstvenih srečanjih (njegova ožja specialnost je preučevanje antičnih virov za severno Evropo) občinstvo vedno znova preseneča s svojo brezhibno latinsko dikcijo in sproščeno elokventnostjo, ki pogosto spominja na plavtovski bravuro, včasih pa preide tudi v retorski zanos ciceronsko zaokroženih stavčnih period.

Tuomo Pekkanen je s svojim entuziazmom in vztrajnostjo dosegel, da finska državna radiodifuzija (*Radio-ophonia Finnica Generalis*) redno enkrat tedensko oddaja pregled svetovnih poročil v latinščini (potem ko je pred leti vatikanski radio to dolgotrajno prakso opustil), ki ji - po anketah sodeč - prisluhne sorazmerno precej poslušalcev širom Evrope in ZDA. Te redne vsakotedenske oddaje svetovnega političnega dogajanja je finska radiodifuzija povzela in objavila v trojezični izdaji (latinsko-finsko-angleški) v petih knjigah z naslovom *Nuntii Latini* (1992-1999).

Pekkanenov doslej največji latinistični podvig predstavlja prevod finske nacionalne epopeje Kalevale (1996). Prevod se zelo lepo prilagaja zvočni podobi finskega izvirnika: zložen je v štiristopičnih trohejih, ki se odlikujejo po blagozvočnih aliteracijah (kar je ena najbolj značilnih poetičnih kvalitet finskega izvirnika in tudi najstarejše latinske poezije). O svoji

prevajalski umetnini je imel ob stopetdeseti obletnici izvirnika (1849-1999) tudi zanimivo predavanje na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Pri aktualizaciji latinske poezije pa se Pekannnen ne ustraši tudi sodobnejših prijemov. Tako je na primer pred leti za jazzovsko izvedbo priredil izbor dvanajstih Horacijevih pesmi, ki jih je zapela Reine Rimon, ena najbolj popularnih sodobnih finskih popevkaric, ob spremljavi priljubljenega ansambla (*Reine Rimon eiusque papae fervidissimi*) izbor je nato izšel tudi na zgoščenki z naslovom *Variationes Horatianae jazzicae*. V podobni obliki je pozneje z enako glasbeno spremljavo priredil tudi izbor Katulovih pesmi.

Po teh uspešnih podvigih se je nedavno lotil še enega latinističnega eksperimenta: polatinil je *Svete pesmi* (*Helkavirsid = Carmina sacra*), ki jih je pred sto leti spesnil Eino Leino.

Eino Leino (1878-1926) velja za najpomembnejšega prenovitelja in enega največjih mojstrov finske poezije. Kronološko je blizu pesnikom slovenske Moderne: njegova rojstna letnica sovpada z rojstno letnico Otona Župančiča, na katerega spominja blizu tudi po bogastvu drznih simboličnih podob in bleščeči poetični dikciji. Vendar ga naš rojak prekaša po življenjskem elanu in nepopoljšljivem optimizmu, medtem ko je Eino Leino tipičen predstavnik evropskega fin-desiecla, ki se pogosto vtaplja v mračnih depresijah. Precej podobnosti med njima je tudi v navezanosti na folklorno motiviko in ljudsko izročilo: kot naš Župančič rad črpa iz belokranjskega izročila, tako je tudi v Leinovi poeziji polno sledov starodavnih laponskih povedk in življenjskih običajev.

Pri nas je Eino Leino slabo poznan, čeprav je Ivan Prijatelj, ki je bil le nekaj

let starejši od finskega pesnika, že med prvo svetovno vojno objavil prevod ene njegovih pesmi (*Lapsko leto*, Ljubljanski zvon 1917, 194/5). Sicer sem v vsej naši dosednji prevodni literaturi zasledil samo pet njegovih balad, ki jih je pred pol stoletja poslovenil Emilijan Cevc in jim dodal tudi zgoščeno predstavitev finskega pesniškega velikana (Naša sodobnost 2, 1954, 661-677).

Za enega najvišjih vrhov Leinove poezije veljata dve zbirki *Svetih pesmi* (1903 in 1916), ki se v svoji metrični podobi in mitološki motiviki tesno naslanjata na Kalevalo, a jo še bogatita z večplastnimi simbolnimi podobami, baladno zgoščenostjo in psihološko pretanjeno karakterizacijo nastopajočih oseb. Eino Leino je obenem tudi velik občudovalec in dober poznavalec antične in biblične tradicije, zato antične mite in svetopisemske zgodbe pogosto vzporeja s finskim in laponskim ljudskim izročilom. V njegovih pesmih odkrivamo številne aluzije na antično mitologijo in biblično motiviko, ki jo včasih nakazuje že sam naslov (npr. *Sirenes*, *Atlantis*, *Noster Dominus Salvator*, *Protoparentum lapsus*).

Prepesnitev Leinovih balad v latinščino se lahko bolj kot prevod v kateri koli sodobni jezik približa imaginarni lepoti finskega izvirnika, ki v veliki meri temelji na pravi glasovni magiji, blagozvočni igri vokalov in konzontanov. Kajti obstaja cela vrsta jezikovnih prvin, ki presenetljivo zbližujejo pesniško dikcijo obeh jezikov, latinščine in finščine: prevladujoči kvantitativni akcent, iz davnine podedovano bogastvo aliteracij, in ne nazadnje obrazec trohejskega tetrametra (*versus quadratus*), ki po zunanji shemi le rahlo odstopa od zaporedja dveh verzov Kalevale. Temu

se v finščini pridružuje še fenomen tako imenovane vokalne harmonije, ki uravnava zaporedje svetlih in temnih vokalov.

Branje Leinovih trohejev v Pekkane-novi latinski verziji nas vedno znova preseneča z besedno magijo, z melodioznostjo, ki lahko omehča tudi najbolj razvajena in latinščine nevesča ušesa. Za primer naj navedem nekaj verzov iz balade o karelskem dekletu (*Virgo Careld*), ki po svoji motiviki spominja na motiv Dafne na begu pred Apolonom: *cito currit calceata, / velox virgo sine vitta, / pedem pulchra per paludem*. (Za primerjavo naj navedem dikcijo finskega izvirnika, ki mu je v aliteraciji presenetljivo blizu: *kovin kiiti kautokenkd ... punapaulapuuunsolia*).

Tudi Emilijan Cevc - kot rečeno, poleg Prijatelja naš doslej edini prevajalec Leinove poezije - si je z njemu lastnim pesniškim posluhom prizadeval za podobno bogastvo aliteracij, kar se mu je včasih tudi dobro posrečilo. Kot primer naj navedem balado *Kimmove maščevanje* (*Ultio*), ki v začetnih verzih lepo posnema drsenje smuči skozi zasneženo gorsko pokrajino: *Kimmove smuči samotno / v temno noč drse čez goro*. Prav tako je v tej pesmi lepo opisan gorski ples demonskih vil: *Na vršacu pa grozotne / so plesale, pele nimfe, / in lasje so jim vihrali, / njih porog v vihar je tulil*. Toda še veliko lepše zvenijo isti verzi v latinskem prevodu: *In cacumine sublimi / saltant Virgines Inferni, / concinnunt capillis passis / venti vertice stridente*. Presenetljiv je finale, iz katerega zveni na eni strani grozljivo zavijanje volka, ob tem njem pa - kot kontrast - sijaj vzhajajočega sonca: *Tuli volk. Šumi vodovje. / Svetlo zjutraj sije sonce*. Vendar se zdi, da je tudi tukaj latinski prevod nedosegljiv v svoji bližini izvirniku, v neposnemljivi kontrastni igri temnih

in svetlih vokalov: *Lupus ululat et torrens / tumet. Mane sol resplendet.*

Seveda bi šele podrobna primerjalna analiza razkrila vse skrite pomenske in zvočne odtenke teh in drugih prevodov, skozi katere lahko - kot »sled sence zarje unstranske glori« - zaslutimo magični čar in neponovljivo lepoto izvirnika.

Morda si bo kdo zastavil vprašanje o smiselnosti takšnih prevajalskih podvigov. Verjetno je npr. tudi v Sloveniji še danes precej večji krog tistih, ki jim je dostopna latinščina kot pa finščina; in verjetno je podobno razmerje tudi pri drugih evropskih narodih. In vsi ti lahko zdaj uživajo najlepše stvaritve finske poezije - če že ne v izvirniku - vsaj v skoraj enakovredni latinski

prepesnitvi. Primer, ki bi ga lahko posnemali zlasti filologi manj razširjenih jezikov.

Žal smo slovenski klasični filologi tukaj v velikem zamudništvu. Pred poznavalci latinščine v svetu se pravzaprav lahko predstavimo z eno samo zbirko *Versus Latini* (1989), v kateri je neutrudni Silvo Kopriva malo pred smrtjo zbral svoje prevode kakih 130 slovenskih pesmi. Pred njim je omembe vreden edinole Anton Sovre, ki je v mojstrskih heksametrih polatinil Aškerčevo balado Brodnik (*Portitor*) in približno pol ducata Prešernovih pesmi. Vsekakor nas tukaj čaka še veliko dela. Pekkanenove prevodne umetnine so nam zgled, ob katerem bi se lahko resno zamislili.

Kajetan Gantar

TOMA ARHIDAKON, HISTORIA SALONITANA. Split, Književni krug 2003. *Thomae Archidiaconi Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum - Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika.* Predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod na hrvatski jezik Olga Perić, povijesni komentar Mirjana Matijević Sokol, Studija *Toma Arhidakon i njegovo djelo* Radoslav Katičić. 530 str.

Recenzija

Kot je znano, se hrvaška latinistična književnost ponaša z zavidanja vredno ustvarjalnostjo in z nepretrgano tradicijo, ki sega od srednjega veka pa tja do druge polovice dvajsetega stoletja, ko je moral lirični pesnik Tone Smerdel, ki je veljal celo za nobe-

lovskega kandidata, iz političnih razlogov v materinščini utihniti in se zateči v eksil latinščine. Še posebej plodna je bila ustvarjalna sila te književnosti v starodavnih mestih Dalmacije, kjer so se v teku stoletij ostanki avtohtonega rimskega meščanstva organsko stapljali s prevladujočim slovanskim življenjem in je nad njimi ves čas nevidno lebdel prvotni rimski genius loci.

Enega najzgodnejših in najvidnejših vrhov te latinistične ustvarjalnosti predstavlja splitski učenjak Tomaž Arhidiacon (*Thoma Archidiaconus*, ok. 1200-1268), zgodovinar in teolog, ki je študiral na znameniti bolonjski univerzi. Tam je med drugim poslušal tudi pridige Frančiška Asiškega, ki so nanj očitno naredile velik vtis. Čeprav